

ISSN 1822–119X

Mokytojų ugdymas. 2009. Nr. 13 (2), 110–119

Teacher Education. 2009. Nr. 13 (2), 110–119

Renaldas ČIUŽAS, Jolanta NAVICKAITĖ, Lidija UŠECKIENĖ

Šiaulių universitetas
Švietimo ir mokslo ministerija, Kauno
technologijos universitetas
Šiaulių universitetas

Šiauliai University
Ministry of Education and Science, Kaunas
University of Technology
Šiauliai University

MOKYTOJŲ PROFESINĖS KOMPETENCIJOS PLĖTOTĖ IR JOS KAITOS POREIKIS

DEVELOPMENT OF THE TEACHERS' PROFESSIONAL COMPETENCE AND THE NEED FOR ITS CHANGE

Anotacija

Mokytojų profesinė kompetencija yra viena keturių mokytojo profesijos kompetencijų, kurios plėtotė labai svarbi kasdieniam mokytojo darbui. Straipsnyje pateikiami kiekybinio tyrimo rezultatai, siekiant atskleisti, kaip esama kvalifikacijos tobulinimo sistema tenkina mokytojų profesinės kompetencijos plėtotės poreikius, ir nustatyti mokytojų profesinės kompetencijos plėtotės kaitos poreikį.

Pagrindiniai žodžiai: *kompetencija, mokytojo profesinė kompetencija, paradigma.*

Įvadas

Svarbiausius pokyčius švietime sąlyga vidiniai ir išoriniai veiksniai: globalizacija ir įstojimas į Europos Sąjungą, kintančios ekonominės, socialinės bei politinės sąlygos, informacinių ir komunikacinių technologijų plėtra, didėjantys visuomenės poreikiai ir reikalavimai švietimui, tarptautinės švietimo politikos tyrimai bei lyginamosios studijos ir pan. Žinių visuomenėje nuolatiniam mokymuisi realizuoti reikia daug aukšto lygio profesionalų – mokytojų, kurių veiklos funkcijos plečiasi ir sudėtingėja. Išsiplėtė didaktikos objektas, kuris dabar apibrėžiamas ne tik kaip mokymas, bet ir mokymasis.

Kaip teigia R. Barnett (1994), J. Delors (1996), A. Troter, L. Ellison (1997), P. Jucevičienė (1997, 1998), D. Lepaitė (2001, 2003), V. Tumėnienė, B. Janiūnaitė (2000, 2004), A. Novoa, M. Lawn (2002), V. Adaškevičienė, (2003), R. Čiužas, M. Briedis, V. Adaškevičienė (2005), pasaulinių ir europinių švietimo dimensijų kontekstas sukuria iš esmės naują pedagogo veiklos erdvę, kurioje jis turi atlikti naujus, neįprastus vaidmenis, o tradicinių vaidmenų pobūdis ir ribos kei-

Abstract

The teachers' professional competence is one of four competencies of the teacher's profession, the development of which is particularly important for the teacher's daily work. The article presents the results of the quantitative research in order to disclose how the existing qualification improvement system meets the needs of teachers' professional competence development and to identify the need for the change in the development of the teachers' professional competence.

Key words: *competence, teacher's professional competence, paradigm.*

Introduction

Key changes in education are determined by internal and external factors: globalisation and joining the EU, changing economical, social and political circumstances, the development of information and communication technologies, increasing the society's needs and requirements for education, researches and comparative studies on international policy of education, etc. Implementation of continuous learning in the knowledge society requires many high level professionals: teachers whose activity functions are expanding and becoming more complex. The subject of didactics has expanded; it is now defined not only as teaching but also as learning.

According to R. Barnett (1994), J. Delors (1996), A. Troter, L. Ellison (1997), P. Jucevičienė (1997, 1998), D. Lepaitė (2001, 2003), V. Tumėnienė, B. Janiūnaitė (2000, 2004), A. Novoa, M. Lawn (2002), V. Adaškevičienė, (2003), R. Čiužas, M. Briedis, V. Adaškevičienė (2005), the context of global and European educational dimensions create a completely new space of the teacher's activity, in which he/she has to play new unusual roles, whilst the type and the limits

čiasi. Todėl mokytojams reikia naujų gebėjimų, naujo požiūrio, suvokiant švietimo paradigmos virsmo priežastis, realybę bei pasekmes.

Šiuo metu mokytojo didaktinės kompetencijos kaitos poreikį lemia naujoji mokymosi teorija – konstruktivizmas. Remiantis jo idėjomis įvairiose šalyse, tarp jų ir esminius socialinius, ekonominius pokyčius patiriančiose valstybėse, priimami nauji švietimo politikos sprendimai. Šios šalys, taip pat ir Lietuva, ilgą laiką veikiamos autokratinės kultūros, švietime praktikavo pedagoginio poveikio tradiciją, paremtą mokymo paradigma.

Pedagogo novacinės veiklos ypatumus Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose analizavo V. Tumėnienė (2002), išryškindama pedagogo vaidmenis ir reikalingas kompetencijas. Dailės pedagogo šiuolaikinės kompetencijos struktūrą Lietuvos švietimo aspektu tyrė bei modelį pagrindė S. Saulėnienė (2003). Šis tyrimas atskleidė reikalingas dailės mokytojo kompetencijas, kartu įvardijo ir šiuolaikinę pedagogo kompetencijos struktūrą. R. Novikienės (2003) tyrimas atskleidė edukacinio virsmo priežastis, akcentuojant matematikos mokytojų ir aukštųjų mokyklų dėstytojų kompetenciją. Geografijos mokytojo didaktinę kompetenciją tyrė R. Subotkevičienė (2006). R. Čiužas (2007) analizavo Lietuvos mokytojų didaktinės kompetencijos raišką ir jos kaitą edukacinės paradigmos virsmo sąlygomis. Tačiau tyrinėjant ir apibrėžiant mokytojo profesijos kompetencijos struktūrą svarbu stebėti ir jos plėtotę bei numatyti kaitos poreikius.

Tyrimo tikslas – atskleisti, kaip plėtojama mokytojų profesinė kompetencija ir nustatyti mokytojų profesinės kompetencijos plėtotės kaitos poreikį.

Uždaviniai:

- Charakterizuoti mokytojo profesijos kompetencijos struktūrą ir jos plėtotės svarbą.
- Atskleisti mokytojų nuostatas, jų profesinės kompetencijos plėtotę bei jos kaitos poreikį.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, apklausa raštu, aprašomoji bei daugiamatė analizė. Skaičiavimams taikyta SPSS (Statistical Package for Social Sciences, 12.0 versija) programinė įranga.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimui buvo atrinkta 16 mokytojų kvalifikacijos tobulinimo institucijų, planuota apklausti 2700 kvalifikacijos tobulinimo renginiuose dalyvaujančių dalyvių. Tyrimo metu buvo apklausti 1353 respondentai. Jie pristatė ir įvertino 1600 kvalifikacijos tobulinimo renginių, kuriuose dalyvavo per paskutinius dvylika mėnesių iki tyrimo. Anketų grįžtamumo kvota – 50,1 proc. Tyrimo respondentai yra tolygiai pasiskirstę pagal savo gyvenamąją

of traditional roles are changing. Therefore, teachers need new abilities, new approach, perceiving the reasons of the change in the educational paradigm, reality, and consequences.

Currently the need for the change in the teachers' didactic competence is determined by the new teaching theory – constructivism. Based on its ideas, various countries, including those which undergo essential social, economic changes, adopt new decisions of the educational policy. These countries, like Lithuania, which have been influenced by autocratic culture for a long time, practiced pedagogical impact tradition, which was based on the teaching paradigm.

The peculiarities of the teacher's innovative activities in Lithuania's comprehensive schools were analysed by V. Tumėnienė (2002), who highlighted the teacher's roles and necessary competencies. The structure of art teacher's contemporary competence in the aspect of Lithuanian education was investigated by S. Saulėnienė (2003), who disclosed necessary art teacher's competencies and named the contemporary structure of the teacher's competence. R. Novikienė (2003) researched the reasons of the educational change, emphasizing the competence of maths teachers and lecturers. Didactic competence of geography teachers was researched by R. Subotkevičienė (2006). R. Čiužas (2007) analysed the manifestation of teachers' didactic competence in Lithuania and its shift in the presence of changes in the educational paradigm. However, analysing and defining the structure of the teacher's competence, it is important to observe its development too and predict the needs for the change.

Research aim: to disclose the ways of developing teachers' professional competence and to identify the need for the change in the teachers' professional competence.

Tasks:

- To characterise the structure of the teachers' professional competence and the importance of its development.
- To disclose the teachers' approaches towards developing the teachers' professional competence and the need for its change.

Research methods: content analysis, written survey, descriptive and multidimensional analysis. SPSS (Statistical Package for Social Sciences, version 12.0) was applied for calculations.

Research sample and organisation: 16 teachers' professional improvement institutions were selected for the research; it has been planned to interview 2700 participants of professional development events. 1353 respondents were interviewed during the research. They presented and evaluated 1600 professional de-

vieta: 35,3 proc. respondentų gyvena didmiesčiuose (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys, Alytus), 34,5 proc. – rajonų centruose, o 30,2 proc. – kaimiškose vietovėse.

Mokytojo profesinės kompetencijos samprata

Nagrinėjant mokytojo profesinę kompetenciją, pirmiausia svarbu apibrėžti kompetencijos sampratą, nes dažnai ši sąvoka tapatinama su kvalifikacija. Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne (2005) kompetencija apibūdinama kaip klausimų ar reiškinų sritis, kurią kas nors gerai išmano. Mokslinėje literatūroje galima rasti išplėtotų kompetencijos sąvokos apibrėžimų:

- Kompetencija indikuoja elgsenos ar mąstymo kelius ir būdus, generalizuotus patyrus daugybę situacijų ir išlaikančius savo struktūrą gana ilgą laiką (Guion, 1991).
- Kompetencija yra esminė individo charakteristika, tiesiogiai susieta su efektyviu aukštesnio lygio veiklos atlikimu (Spencer, Spencer, 1993).
- Kompetencija yra įgūdžiai, gebėjimai ir charakteristikos, išryškėjantys žmonių veikloje siekiant sėkmingo rezultato, kai jie atlieka tam tikras užduotis ir veikia tam tikromis aplinkybėmis (Trotter, Ellison, 1997).
- Kompetencija – gebėjimas atlikti tam tikrą darbą (užduotį) realioje ar imituojamoje situacijoje (Laužackas, 2005).
- Kompetencija – asmens žinios, įgūdžiai, gebėjimai, požiūriai, vertybės, esančios žmogaus viduje ir pasireiškiančios sėkmingais žmogaus konkrečios srities veiklos, darbo rezultatais (Jucevičienė, 2007).

2007 m. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtintame Mokytojo profesijos kompetencijos apraše kompetencija yra suprantama kaip žinios, įgūdžiai, gebėjimai, vertybinės nuostatos ir kitos asmens savybės, reikalingos / sąlygojančios sėkmingą mokytojo veiklą. Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas (2007) nustato, kad mokytojo profesijos kompetenciją sudaro keturios kompetencijos: bendrakultūrinė, profesinė, bendroji ir specialioji. Kiekvieną šių kompetencijų sudaro sudedamosios kompetencijos, atitinkami mokėjimai ir gebėjimai.

Mokytojo profesijos kompetencijos apraše (2007) įvardyta, kad mokytojo profesinę kompetenciją sudaro aštuonios sudedamosios kompetencijos: ugdymo(-si) aplinkų kūrimo, dalyko turinio planavimo ir tobulinimo, mokymo(-si) proceso valdymo, mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo, mokinių motyvavimo ir paramos jiems, mokinio pažinimo ir jo pažangos pripažinimo, profesinio tobulėjimo bei informacinių technologijų naudojimo (žr. 1 pav.).

velopment events, which they attended during the last twelve months before the research. Questionnaire feedback share is 50,1 per cent. The respondents of the survey are equally distributed according to their place of residence: 35,3 per cent come from major cities, 34,5 per cent, from regional centres, and 30,2 per cent, from villages.

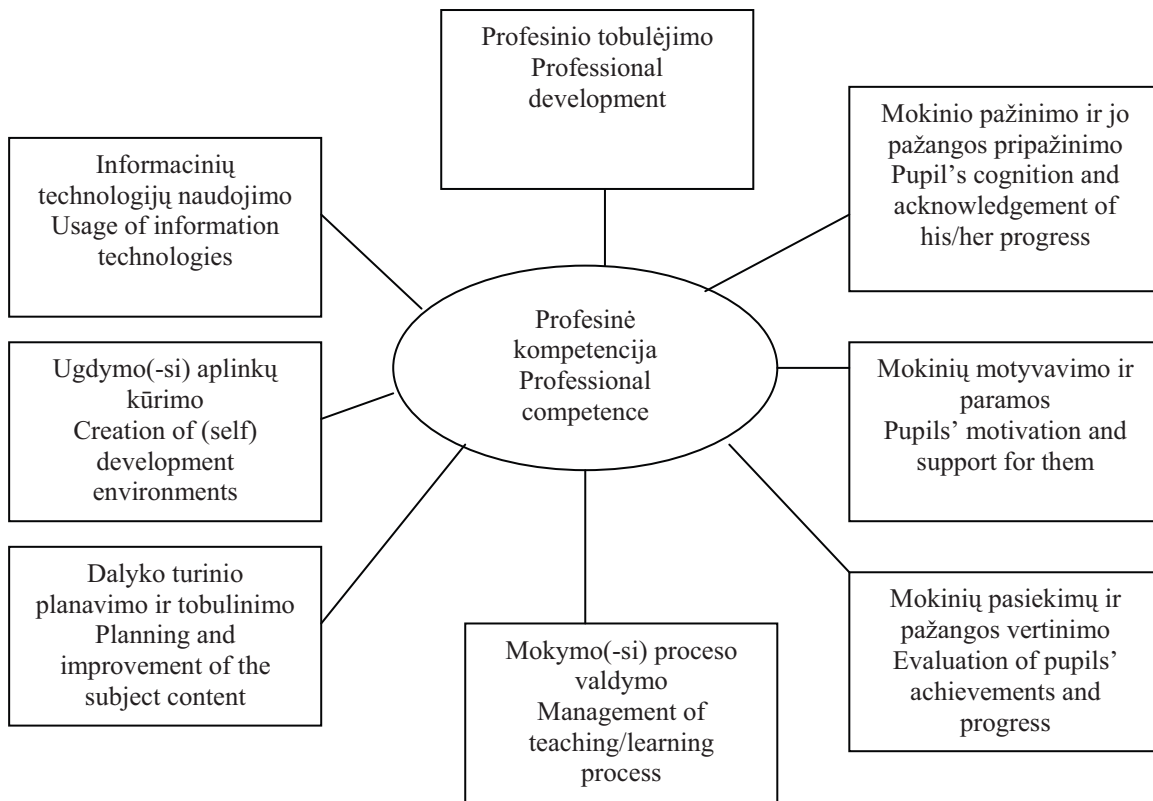
The conception of the teacher's professional competence

Analysing the teacher's professional competence, firstly it is important to define the conception of competence because often this concept is identified with qualification. The Dictionary of Modern Lithuanian (2005) defines competence as the area of issues or phenomena which is comprehended by someone very well. Research literature offers elaborated definitions of the concept of competence:

- Competence indicates ways of behaviour or thinking that are generalized, having experienced numerous situations and maintaining their structure for quite a long time (Guion, 1991).
- Competence is an essential individual's characteristic that is directly related to efficient performance of the advanced level activity (Spencer, Spencer, 1993).
- Competence is skills, abilities and which become distinct in the people's activity, seeking successful result, when they carry out certain tasks and act in certain circumstances (Trotter, Ellison, 1997).
- Competence is the ability to carry out a certain task in the actual or imitated situation (Laužackas, 2005).
- Competence is the person's knowledge, skills, abilities in the person's inside, which manifest themselves by successful results of the person's activity in a concrete area (Jucevičienė, 2007).

Description of Teacher Occupation Competence, dated 2007, treats competence as knowledge, skills, abilities, values and other personal features that are necessary/determine the teacher's successful activity. According to the Description, the teacher's competence consists of four competencies: general cultural, professional, general, and special. Every competence consists of constituent competencies and corresponding proficiencies and abilities.

According to the Description, the teacher's professional competence consists of eight constituent competencies (see Fig. 1).

1 pav. Profesinės kompetencijos struktūra
 Fig. 1. Structure of the professional competence

Taip Lietuvos teisinėje bazėje apibrėžus mokytojo profesinę kompetenciją, akivaizdu, kad ji (lyginant su bendrakultūrine, bendrąja ir specialiąja) yra svarbiausia mokytojui organizuojant ugdymo(-si) procesą klaseje. Tik mokytojas, kuris daug dėmesio skiria profesinių kompetencijų plėtočiai, geba atliepti ir atitikti šiuolaikinės didaktikos mokytojui keliamus reikalavimus. Apibrėžus Lietuvos kontekstą svarbu nustatyti, kokia yra mokytojo profesinės kompetencijos plėtotės būklė ir koks yra jos kaitos poreikis.

Mokytojo profesinės kompetencijos plėtotė: būklė ir kaitos poreikis

Teorinės prielaidos paskatino atlikti išsamų tyrimą, kuriuo buvo siekiama nustatyti, kaip dažnai Lietuvos mokytojai formaliu būdu plėtoja savo kompetenciją, kaip jie vertina kvalifikacijos tobulinimo renginius ir koks kvalifikacijos tobulinimo renginių poreikis bus ateityje.

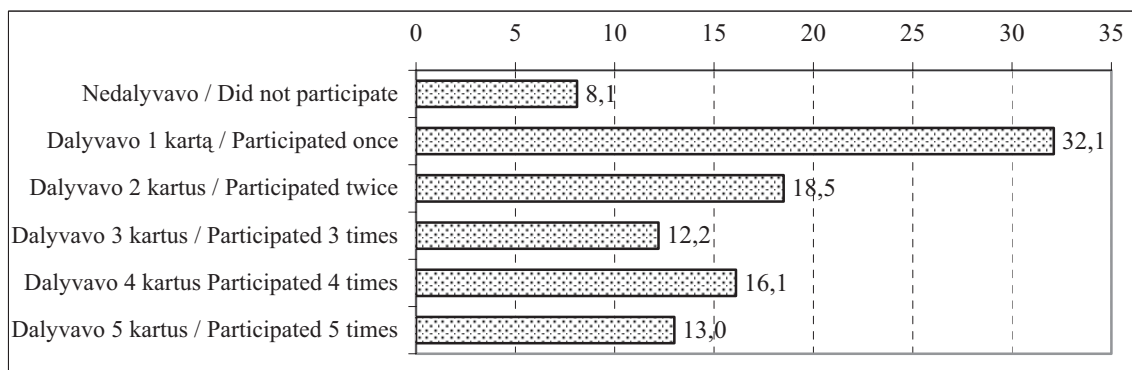
Duomenų analizė leidžia teigti, kad dauguma (apie 92 proc.) mokytojų per praėjusius metus yra bent kartą formaliu būdu kvalifikacijos tobulinimo renginyje plėtoję savo kompetenciją (žr. 2 pav.).

This definition of the teacher’s professional competence in the Lithuania’s legal documents makes it most important (compared to general cultural, general and special competencies). Only such teacher who pays much attention to professional competence development is able to respond and correspond to the requirements of contemporary didactics. Having defined the context of Lithuania, it is important to identify the status of the teacher’s professional competence development and what is the need for its change.

Development of the teacher’s professional competence: status and the need for the change

Theoretical preconditions encouraged to carry out an exhaustive survey aimed at identifying, how often Lithuania’s teachers develop their competence in a formal way, how they evaluate professional development events, and at evaluating the need for professional development events in the future.

Data analysis enables to state that during last year the majority (about 92 per cent) of teachers improved their qualification in a formal way at least once (see Fig. 2).

2 pav. Mokytojų dalyvavimo kvalifikacijos tobulinimo renginiuose per praėjusius 12 mėnesių iki tyrimo dažnis (proc.)
Fig. 2. Frequency of teachers' participation at professional development events during the last 12 months before the survey (per cent)

Tačiau analizuojant mokytojų profesinės kompetencijos plėtotės dažnumą, svarbu nustatyti ir tai, ar yra regioninių skirtumų, t. y. ar mokytojo kompetencijos plėtojimo dažnis priklauso nuo jo gyvenamosios vietos. Atlikus ANOVA testą, galima drąsiai teigti ($p = 0,000$), kad mokytojų dalyvavimas kvalifikacijos tobulinimo renginiuose priklauso nuo jų gyvenamosios vietos. Dažniausiai kvalifikacijos tobulinimo renginiuose ($M = 2,64$) dalyvauja rajonų centruose gyvenantys mokytojai, pakankamai dažnai – kaimiškose vietovėse gyvenantys mokytojai ($M = 2,53$), rečiau – didžiuosiuose Lietuvos miestuose gyvenantys mokytojai ($M = 2,09$). Šis faktas leidžia daryti išvadą, kad mažesniuose miestuose bei kaimiškose vietovėse gyvenantys mokytojai labiau rūpinasi savo profesinės kompetencijos plėtote ir dažniau lankosi formaliuose kvalifikacijos tobulinimo renginiuose. Tuo tarpu didmiesčių mokytojai arba yra „persisotinę“ kvalifikacijos tobulinimo renginių gausa, arba pasitiki savimi ir savo kompetencija, todėl mažiau skiria dėmesio jos plėtotei.

Dažniausiai apie galimybę plėtoti savo turimą kompetenciją kvalifikacijos tobulinimo renginiuose informuoja mokyklos administracija (59,4 proc.) (žr. 3 pav.). Taip pat dažnai mokytojai informaciją randa internete (40,9 proc.) bei mokykloje, mokytojams skirtoje skelbimų lentoje (36,5 proc.). Rečiausiai informaciją apie kvalifikacijos tobulinimo renginius respondentai gauna iš miesto / rajono metodinės tarybos (7,3 proc.), kitų mokyklų kolegų (12,7 proc.) bei mokytojams skirtos spaudos (13,5 proc.).

Analizuojant mokytojų minėtus informacijos šaltinius, svarbu paminėti ir Lietuvos regionų švietimo skyrių, atsakingų už mokyklų veiklą, veiklos ypatumus. Švietimo skyriai paprastai kas savaitę organizuoja regiono mokyklų vadovų pasitarimus. Tokiuose pasitarimuose, be įvairių einamųjų klausimų, būna pri-

However, analysing the frequency of teachers' professional competence development, it is important to identify whether regional differences exist; i.e., whether this frequency depends on his/her place of residence. Having carried out the ANOVA test, it can be firmly stated ($p=0,000$) that teachers' participation at professional competence events depends on their place of residence. Most often these events are attended by teachers who live in regional centres ($M=2,64$), quite often, in villages ($M=2,53$), and most rarely, in major cities of Lithuania ($M=2,09$). This fact leads to the conclusion that teachers working in smaller towns and villages are more concerned about their professional competence development and attend formal qualification improvement events more often. Meanwhile the teachers from the cities are either "jaded" with the abundance of such events or are so self-confident or rely upon their competence that they pay less attention to its development.

Most often information about the possibility to develop one's competence at qualification improvement events is provided by school administration (59,4 per cent) (see Fig. 3). Teachers also often find information on the Internet (40,9 per cent) and at school, on the board (36,5 per cent). Most rarely the respondents get such information from the methodical board of the city/region (7,3 per cent), other school colleagues (12,7 per cent) and the teachers' press (13,5 per cent).

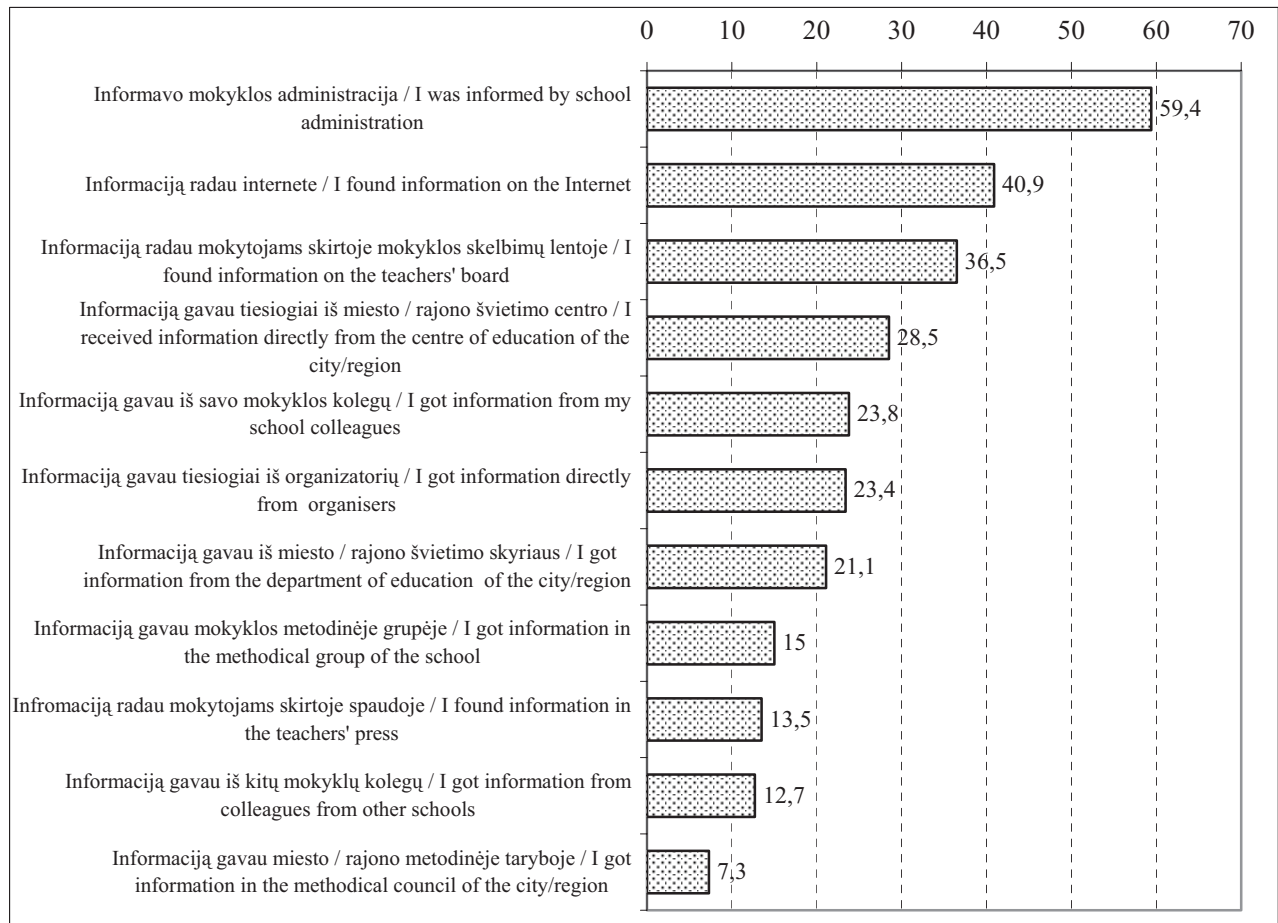
Analysing these information sources, it is important to mention activity peculiarities of Lithuania's regional departments of education, which are responsible for teachers' activities. Departments of education usually arrange weekly meetings for the heads of the region's schools. In addition to various current issues, such meetings familiarize with the nearest qualification improvement events; therefore, school directors

statomi ir artimiausi kvalifikacijos tobulinimo renginiai. Mokyklos vadovai, grįžę į mokyklas, paskleidžia gautą informaciją mokytojams. Todėl nestebina, kad dažniausiai apie kvalifikacijos tobulinimo renginius informuoja mokyklos vadovas arba informacija yra pateikiama mokytojams skirtoje lentoje.

Ši kartą labiau domina klausimas, kodėl tiek nedaug mokytojų apie kvalifikacijos tobulinimo renginius sužino iš mokytojams skirtos spaudos, iš kitų mokyklų kolegų ar ir miesto / rajono metodinės tarybos.

forward the obtained information to teachers. Thus, most often information about such events comes from the director or can be found on the board.

This time we are more interested why so few teachers learn about qualification improvement events from teachers' press, colleagues from other schools or the methodical board of the city/region.

3 pav. Šaltiniai, iš kurių gaunama informacija apie kvalifikacijos tobulinimo renginius ir galimybę juose dalyvauti (proc.)
 Fig. 3. Sources of information about qualification improvement events and the possibility to participate in them (per cent)

Prielaidos gali būti kelios. Vienintelis žurnalas, skirtas mokytojams ir skelbiantis informaciją apie kvalifikacijos tobulinimo renginius, yra Švietimo naujienos. Jis yra prenumeruojamas visų Lietuvos mokyklų ir pirmiausia patenka mokyklos vadovui. Sunkiau atsakyti į klausimą, kodėl informacija nesidalijama tarp skirtingų mokyklų. Lyginant didmiesčiuose, rajono centruose ir kaimiškosiose vietovėse gyvenančių mokytojų atsakymus, skirtumų nenustatyta ($p = 0,38$). Todėl norint atsakyti į šį klausimą reikalinga gilesnė analizė.

Įdomu pažymėti, kad iš miesto / rajono metodinės tarybos informaciją gaunančių mokytojų 47,4 proc.

There may be several assumptions. The only journal for teachers announcing qualification improvement events is Education News. It is subscribed by all schools of Lithuania and in the first place it gets into the hands of the school head. It is more difficult to answer the question why information is not shared between different schools. No differences have been found having compared the answers of teachers who live in the cities, regional centres or villages ($p=0,38$). Therefore, to answer this question, a more in-depth analysis is required.

It is interesting to note that among teachers who get information from the methodical board of the city/re-

turi vyresniojo mokytojo, 39,2 proc. – mokytojo metodininko kvalifikacines kategorijas ir kadangi į šį klausimą teigiamai atsakiusių respondentų pasiskirstymas 16-oje tirtų rajonų yra panašus, galima daryti prielaidą, kad informaciją iš miesto / rajono metodinių tarybų gauna tie mokytojai, kurie priklauso minėtoms taryboms. Toliau gautą informaciją tokie mokytojai skleidžia savo mokyklos kolegoms.

Siekiant nustatyti, kaip mokytojai vertina kvalifikacijos tobulinimo renginius ar pritaiko įgytas žinias bei gebėjimus kasdieniame savo darbe, kaip pavyksta plėtoti savo turimas kompetencijas, mokytojų buvo prašoma trumpai aprašyti du paskutinius kvalifikacijos tobulinimo renginius (pageidautina skirtingų organizatorių), kuriuose jie dalyvavo, bei įvertinti juos pagal pateiktus teiginius.

Apibendrinus respondentų nuomonę, galima teigti, kad mokytojai kokybiškais ir kasdienėje veikloje panaudojamais laiko daugiau nei 85 proc. visų kvalifikacijos tobulinimo renginių. Šiuose renginiuose, mokytojų nuomone, jie įgijo svarbių žinių bei įgūdžių, kuriuos pritaikė organizuodami ugdymo procesą bei planuodami tolesnį savo kvalifikacijos tobulinimą, įgijo naudingos pagalbos medžiagos, kurią ir toliau naudoja savo darbe, patobulino savo turimas kompetencijas.

Mokytojų teigimu, labiausiai naudingi ir praktinėje veikloje pritaikomi yra kvalifikacijos tobulinimo renginiai, skirti tobulinti dėstomojo dalyko turinio žinioms pagilinti bei dėstymo metodikai (įgūdžiams) tobulinti (žr. 4 pav.), t. y. tie renginiai, kuriuose įgytas žinias bei gebėjimus iš karto gali pritaikyti pamokoje. Mažiau pritaikomais mokytojų laikomi renginiai apie mokyklos vadybą, mokytojo ir mokinio veiklos vertinimą bei įsivertinimą, liečia ne mokytoją asmeniškai, bet mokytoją, kaip mokyklos bendruomenės narį. Tokių renginių pritaikomumas praktikoje priklauso nuo visos mokyklos bendruomenės pasirengimo įgyvendinti pokyčius ar diegti inovacijas.

Siekiant išsiaiškinti mokytojų turimos kompetencijos plėtotės poreikius, buvo pateiktas atviras klausimas, kuriame prašoma įvardyti, kokias žinias, gebėjimus ir kompetencijas mokytojai norėtų tobulinti ateityje. Atsakymus į šį klausimą pateikė 638 respondentai. Atlikus atsakymų kokybinę ir kiekybinę analizę, galima teigti, kad pagrindinės sritys, kuriose respondentai norėtų tobulinti savo kvalifikaciją ir plėtoti turimą kompetenciją yra šios: dėstomojo dalyko didaktika (dalyko žinios, pamokos tikslų ir uždavinių formulavimas, dėstymo metodai, mokinių vertinimas ir įsivertinimas), psichologijos žinios ir gebėjimai (bendravimas

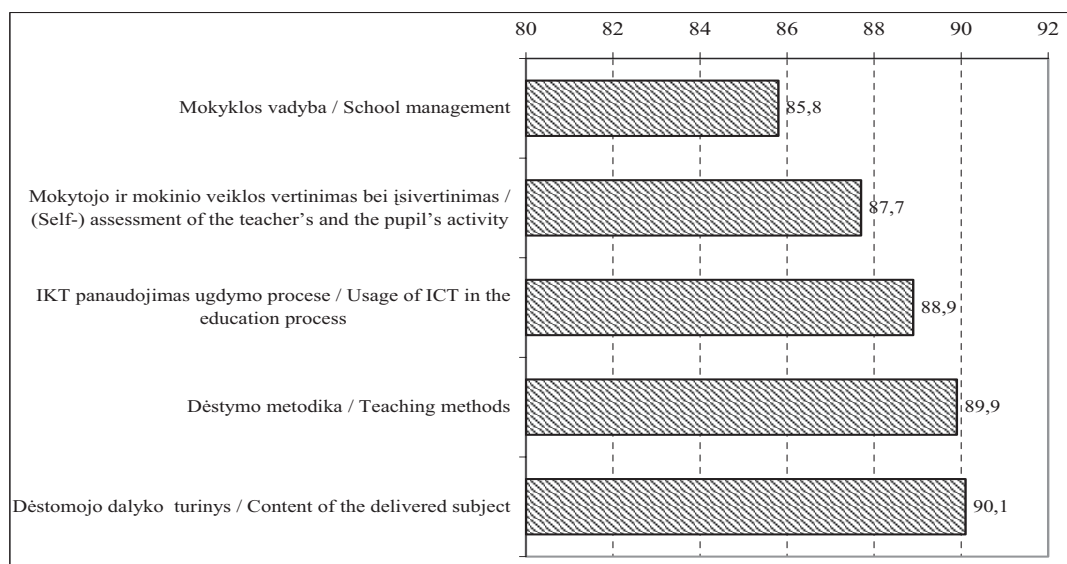
47,4 per cent have senior teacher's qualification, and 39,2 per cent, teacher methodologist's qualification. Because the distribution of the respondents who gave positive answers to this question in 16 investigated regions is similar, it can be assumed that information from methodical boards of the cities/regions is received by such teachers who belong to these boards. Further such teachers forward the obtained information to their school colleagues.

In order to identify how teachers assess qualification improvement events, whether they apply acquired knowledge and skills in their daily work, to what degree they succeed to develop their possessed competencies, teachers were asked to describe and assess two last qualification improvement events (preferably of different organisers).

It can be stated that teachers treat over 85 per cent of the events as quality events that may be applied in routine activities. In the teachers' opinion, they acquired important knowledge and skills, which they applied organising the educational process and planning their further professional development, useful handouts which they further use in their work, and improved their possessed competencies.

In the teachers' opinion most useful and applicable are such qualification improvement events which focus on deepening subject knowledge and improvement of methods (skills) of delivering (see Fig. 4.); i.e., such events which enabled to apply the acquired knowledge and skills in the lesson straight away. Teachers think that less applicable are the events about school management and (self-)assessment of the teacher's, the pupil's activity, which relate not to the teacher personally but to the teacher as a member of school community. Applicability of such events in practice depends on the readiness of the whole school community to implement changes and innovations.

With the aim to find out the needs for the development of the teachers' possessed competence the respondents were given an open-ended question, asking to name knowledge, abilities and competencies which teachers would like to improve in the future. 638 respondents provided answers to this question. Qualitative and quantitative analyses enable to state that the key areas in which the respondents would like to improve qualification and develop the available competence are: didactics of the delivered subject, psychological knowledge and abilities (communication and cooperation teacher-teacher, teacher-pupil, and teach-

4 pav. Kvalifikacijos tobulinimo renginių, labiausiai pritaikytų kasdieninėje veikloje, pasiskirstymas pagal tematikas (proc.)
Fig. 4. Distribution of qualification improvement events which are applied in daily activities most by topics (per cent)

ir bendradarbiavimas mokytojas – mokytojas, mokytojas – mokinys, mokytojas – tėvas, mokinių motyvacijos palaikymas, šeimos psichologija, psichologiniai vaikų amžiaus tarpsnių ypatumai, mokyklinio amžiaus vaikų psichologija, darbo su paaugliais psichologiniai ypatumai, konfliktinių situacijų valdymas ir konfliktų sprendimas), kompiuterinio raštingumo įgūdžiai, informacinių technologijų panaudojimas įvairių dalykų pamokose, darbas su specialiujų poreikių vaikais įvairių dalykų pamokose, klasės auklėtojo veiklos organizavimas, užsienio kalbos žinios ir komunikaciniai gebėjimai, mokytojo veiklos vertinimas ir įsivertinimas. Taip pat išryškėjo mokytojų noras tobulinti vadybinę kompetenciją, išklausti vadybinių žinių kursą.

Apibendrinant mokytojų kvalifikacijos tobulinimo sistemos kaitą, galima teigti, kad sistemos decentralizavimas davė daug teigiamų pokyčių, o kvalifikacijos tobulinimo paslaugas teikiančių institucijų bei kvalifikacijos tobulinimo programų akreditavimo procesai leidžia stebėti šios sistemos funkcionavimą bei daugiau dėmesio skirti kvalifikacijos tobulinimo renginių kokybei. Akivaizdu, kad ateityje tiek mokytojams, tiek mokyklų vadovams reikia daugiau jų praktinę veiklą orientuotų kvalifikacijos tobulinimo renginių, mokymosi veikloje, realiose situacijose bei vieniems iš kitų. Tai kelia naujus iššūkius kvalifikacijos tobulinimo renginių organizatoriams bei mokytojus rengiančioms institucijoms.

Išvados

Mokytojo profesijos kompetencijos yra aiškiai apibrėžtos ir detalizuotos Lietuvos teisės aktuose, o for-

er-parent; maintenance of pupils' motivation; family psychology; psychological peculiarities of children's age periods; school age children's psychology; psychological peculiarities of work with adolescents; and management of conflict situations and conflict resolution), computer literacy skills, usage of information technologies in the lessons of various subjects, work with special needs children in the lessons of various subjects, organisation of the mentor's activity, foreign language knowledge and communication skills, and (self-)assessment of the teacher's activity. Teachers also wish to improve the managerial competence.

Summing up the change of the system of teachers' professional development, it can be stated that decentralisation of the system resulted in many positive changes, whilst the existing accreditation processes of the institutions which provide qualification improvement services and of qualification improvement programmes enable to observe functioning of this system and pay more attention to the quality of qualification improvement events. It is obvious that in the future both teachers and school heads will need more practice-orientated qualification improvement events in learning activities, in actual situations, and from one another. This raises new challenges for the organisers of qualification improvement events and teacher training institutions.

Conclusions

The teacher's professional competencies are clearly defined and elaborated in legal acts of Lithuania, whilst

maliu būdu kompetencijų plėtotė vyksta kvalifikacijos tobulinimo renginių metu.

Dauguma Lietuvos mokytojų bent vieną kartą per pastaruosius dvylika mėnesių yra plėtoję savo profesinę kompetenciją įvairiuose kvalifikacijos tobulinimo renginiuose. Dažniausiai mokytojai renkasi dėstomojo dalyko metodikos, informacinių technologijų naudojimo bei ugdymo turinio planavimo ir organizavimo tematikų seminarus.

Mokytojai apie galimybę tobulinti savo profesinę kompetenciją kvalifikacijos tobulinimo renginiuose dažniausiai yra informuojami mokyklos administracijos arba informaciją randa mokytojams skirtoje skelbimų lentoje.

Daugiau nei 85 proc. respondentų kvalifikacijos tobulinimo renginių metu įgytas žinias ir praktinius gebėjimus pritaiko ugdymo procese.

Dauguma Lietuvos mokyklų mokytojų norėtų ateityje plėtoti profesinę kompetenciją: dalyko žinias, pamokos tikslų ir uždavinių formulavimą, dėstymo metodus, klasės valdymą, mokinių vertinimą bei išvertinimą. Taip pat mokytojai pageidauja seminarų psichologine tematika, seminarų, skirtų tobulinti komunikavimo užsienio kalba, kompiuterinio raštingumo ir informacinių technologijų naudojimo pamokose įgūdžius. 6 proc. mokytojų pageidauja tobulinti vady-

formal development of competencies takes place during qualification improvement events.

During the recent twelve months the majority of Lithuania's teachers at least once developed their professional competence at various professional development events. Most often teachers choose seminars on methods of the delivered subject, IT usage, and planning and organisation of the content of education.

Teachers are most often informed about the possibility to improve professional qualification at professional development events by school administration or they find this information on the board.

Over 85 per cent of the respondents apply knowledge and practical abilities acquired at qualification improvement events in the process of education.

In the future the majority of Lithuania's school teachers would like to develop the following professional competences: subject knowledge, formulation of the goals and tasks of the lesson, teaching methods, class management, and pupils' (self-)assessment. Teachers also wish to attend seminars on psychology, seminars aimed at improving foreign language communication, computer literacy, and IT usage skills. 6 per cent of teachers wish to improve their managerial knowledge.

Literatūra • References

bines žinias.

Adaškevičienė, V. (2003). Europinių švietimo dimensijų diegimo prielaidos Lietuvos švietimo sistemoje: pedagogų ir moksleivių nuostatų tyrimas. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, Nr. 1 (46). Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.

Barnett, R. (1994). *The limits of competence. Knowledge, Higher education and society*. Bucingham: The society for research into University press.

Čiužas, R. (2007). Mokytojų didaktinės kompetencijos raida kintant edukacinei paradigmai (Daktaro disertacija, Kauno technologijos universitetas, 2007).

Čiužas, R., Briedis, M., Adaškevičienė, V. (2005). Europinės švietimo dimensijos kaip pedagogų kvalifikacijos tobulinimo kaitos veiksnys Lisabonos strategijos kontekste. *Mokytojų ugdymas. Mokslo darbai*, 4, 17–24. Šiauliai: Šiaulių universitetas.

Delors, J. (1996). Learning: The treasure within. Report to United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) of the International Commission on Education for the twenty-first Century. Paris: UNESCO Publishing.

Guion, R.M. (1991). Personnel assessment, selection and placement. In M.D. Dunnette & L.M. Hough (Eds.), *Handbook of industrial and organisational psychology (335)*. Palo Alto, CA: Consulting Psychological Press.

Jucevičienė, P. (1997). *Ugdymo mokslo raida: nuo pedagogikos iki šiuolaikinės edukologijos*. Kaunas: Technologija.

Jucevičienė, P. ir kt. (1998). *Edukologijos idėjos Lietuvos švietimo sistemos modernizavimui*. Kaunas: Technologija.

Jucevičienė, P. (2007). *Besimokantis miestas*. Kaunas: Technologija.

Laužackas, R. (2005). *Profesinio ugdymo terminų aiškinamasis žodynas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Lepaitė, D. (2001). Kompetencijų plėtojančių studijų programų lygio nustatymo metodologija (Daktaro disertacija, Kauno technologijos universitetas, 2001).

Lepaitė, D. (2003). *Kompetencijų plėtojančių programų lygio nustatymo metodologija*. Monografija. Kaunas: Technologija.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. ISAK-56 „Dėl mokytojo profesijos kompetencijos aprašo patvirtinimo“ (Žin, 2007, Nr.12-511).

Longworth, N. (2000). *Making lifelong learning work: learning cities for a learning mentury*. London: Kogan Page.

Longworth, N. (2003). *Lifelong Learning in Action*. Kogan Page, London.

Novikienė, R. (2003). Matematikos mokymosi techniškajame universitete kaitos prielaidos ir ribotumai edukacinės paradigmos virsmo kontekste (Daktaro disertacija, Kau-

no technologijos universitetas, 2003).
Novoa, A., Lawn, M. (2002). *Fabricating Europe: The Formation of an Education Space*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
Saulėnienė, S. (2003). Dailės pedagogo šiuolaikinės kompetencijos struktūra: modelio pagrindimas Lietuvos švietimo aspektu (Daktaro disertacija, Kauno technologijos universitetas, 2003).
Spencer, L. M., Spencer, S. M. (1993). *Competence at work*. New York: John Wiley and sons, Inc.
Subotkevičienė, R. (2006). Būsimųjų geografijos mokytojų didaktinių kompetencijų raiška ir raida studijuojant specialybės disciplinas (Daktaro disertacija, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2006).
Troter, A., Ellison, L. (1997). *Understanding Competence*

and Competency. In B. Davies and L. Ellison (Eds.), *School leadership for 21st century*, (p. 36–53). London: Routledge-Falmer.

Tumėnienė, V. (2002). Pedagogo novacinės veiklos ypatumai Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose (Daktaro disertacija, Kauno technologijos universitetas, 2002).

Tumėnienė, V., Janiūnaitė, B. (2000). *Pedagogo veiklos pokyčiai pasaulinių ir europinių švietimo dimensijų kontekste. Socialiniai mokslai*, 2 (23), 24–34. Kaunas: Technologija.

Tumėnienė, V., Janiūnaitė, B. (2004). Pedagogo veiklos pokyčiai pasaulio ir Europos švietimo kontekste. *Pedagogų rengimas Lietuvoje: pertvarkos pastangos (straipsnių rinkinys)*. Vilnius: Danieliaus leidykla.

RENALDAS ČIUŽAS

Socialinių mokslų (edukologija) daktaras,
Šiaulių universiteto Tęstinių studijų instituto lektorius.
Moksliniai interesai: švietimo vadybos
modernizavimas, mokytojų ir mokyklos vadovų
kompetencijos, organizacijos elgsenos modeliai.

Doctor of Social Sciences (Education Studies),
Lector of the Institute of Continuing Studies of
Šiauliai University
Research interests: modernization of management
of education, competencies of teachers and school
heads, models of behaviour of the organization.

Address: A. Volano Str. 2/7, LT-01516 Vilnius, Lithuania
E-mail: renaldas.ciuzas@smm.lt

JOLANTA NAVICKAITĖ

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo
ministerijos Strateginio planavimo ir analizės
skyriaus vyresnioji specialistė,
Kauno technologijos universiteto socialinių mokslų
srities (edukologija) doktorantė.
Moksliniai interesai: švietimo politikos analizė,
švietimo vadyba, mokyklų vertinimas ir
įsivertinimas, lyderystė, švietimo inovacijos.

Senior specialist of the Department of Strategic
Planning and Analysis of the Ministry of Education
and Science of the Republic of Lithuania
Doctoral student of Social Sciences (Education
Studies) of Kaunas University of Technology
Research interests: analysis of education policy,
management of education, assessment and self-
assessment of schools, leadership, innovations of
education

Address: A. Volano Str. 2/7, LT-01516 Vilnius, Lithuania
E-mail: jolanta.navickaitė@smm.lt

LIDIJA UŠECKIENĖ

Socialinių mokslų (edukologija) daktarė,
Šiaulių universiteto Edukologijos katedros docentė,
Tęstinių studijų instituto direktorė.
Moksliniai interesai: suaugusiųjų mokymas(-is),
humanistinis ugdymas vaikų darželyje, gamtamokslinis
ugdymas, lyginamoji edukologija.

Doctor of Social Sciences (Education Studies),
Associated Professor of the Department of Education
Studies, Director of the Institute of Continuing
Studies of Šiauliai University.
Research interests: adults' education, development of
humanity at the nursery, natural science education,
comparative education studies.

Address: Stoties Str. 11, LT-76351 Šiauliai, Lithuania
E-mail: lidija.u@tsi.su.lt